

Bárány Zoltán

AZ SDG UTOLSÓ ÉVEI ÉS FELOSZLAT(TAT)ÁSA

Az 1921-ben mindössze 29 fiatal teológussal meginduló Soli Deo Gloria Református Diákmozgalom¹ (továbbiakban SDG) önálló szervezeti formában 27 éven át működött, és a két világháború között az egyik legjelentősebb református egyesületté vált. Saját célkitűzéseik szerint abban látták a küldetésüket, hogy a református diákokat hívó és öntudatos, világnézetileg a kálvini elvekhez hű egyháztagokká neveljék. A Magyarországi Református Egyház 1934-ben fogadta el saját szervezete-ként az SDG-t, amely sokszínű aktivitást fejtett ki egyházon innen és túl: ifjúsági táborok és konferenciák, diákszociális osztály működtetése, menza és internátusok fenntartása, budapesti és vidéki bibliakörök (collegiumok) szervezése, illetve részvétel az aktuális közéleti kérdésekben (aminek legmeghatározóbb példái a *Magyar Út* c. folyóirat, illetve az 1942-es és 1943-as szárszói találkozók voltak).

Az SDG háború utáni, mindössze hároméves működése, majd megszűnése egy összetett folyamat volt, amelynek feltárását nehezítik a forráshiányok, illetve a közegyházi vezetőség részéről az igazságot elferdítő nyilatkozatok. Tanulmányomban az SDG utolsó éveiről és kényszerű feloszlatajáról szeretnék írni három pontban: 1. a háború utáni újjászerveződésről, 2. a belső nehézségekről, és 3. a kommunista presszióról.

ÚJJÁSZERVEZŐDÉS

A második világháború folyamán is még igen aktív működést fejtett ki a diákmozgalom, ám a nyilas hatalomátvétellel a működés lelassult, illetve az államszervezettel teljesen megszakadt az érintkezés. Soos Géza utolsó elnöki beszámolója szerint a német megszállás kezdetekor „a Szövetség önként megszüntette jogi életműködését: megszakította a kapcsolatát az állami hatóságokkal, nem vette fel többé az amúgy is minimális állami támogatást [...] nem tartott közgyűlést és semmi jogi hatályú gyűlést; egyedül az Ellenállási Mozgalomhoz tartozó Mester Miklós államtitkár hatáskörébe tartozó ügyekben, övele tartott fenn hivatalos kapcsolatot”.

A világháború lezárulásával a diákmozgalom újjászervezésének koordinálása komoly akadályba ütközött, hiszen gyakorlatilag vezetői nélkül maradt. Soos Géza

¹ Első nevén pontosabban: Soli Deo Gloria Szövetség, mely eredetileg kizárólag a református teológusokat szerette volna megszólítani és tömöríteni.

elnök 1944 decemberétől kezdve bő egy évig külföldön tartózkodott, majd 1946-ban végleg elhagyta az országot. Bognár István alelnök, a Magyar Függetlenségi Mozgalom egyik kulcsembere az ellenállásban mártírhalált halt. Ifj. Szabó Dániel főtitkár pedig hónapokig Balatonszárszón rekedt, mire Budapest ostroma után fel tudott utazni a fővárosba és elkezdhette újjászervezni az egyesületet. Az első feladat az volt, hogy – fizikai és lelki értelemben – eltakarítsák a romokat és számba vegyék azt, ami megmaradt. Az újjászervezés folyamatának szerény elindulását az is mutatja, hogy az évek alatt egyébként több ezer diákot megmozgató virágvasárnap konferencián 1945. március 25-én mindössze harmincan vettek részt.²

A megváltozott politikai helyzetben természetesen megindult a vezetői testület (főként az idősebb, senior tagok) részéről a gondolkodás, hogy az SDG-nek hogyan kell alkalmazkodnia és milyen elvek mentén fogalmazza meg az aktuális vízióját. A levéltári források között egy olyan feljegyzést találtam, amelyben címszavakban foglalta össze három meghatározó senior tag az SDG háború utáni teendőit. Kiss Sándor³ politikus, illetve Vatai László⁴ és Fónyad Dezső⁵ lelképásztorok a következő kérdéseket és témákat fogalmazták meg:

- Az SDG-ben hogyan érvényesülhetnek továbbra is a református princípiumok, miközben az evangelizációk egyre több embert hívnak megterésre.
- Egy időben kell gondolkodni az evangelizációról és világnézeti nevelésről, és időszerű dolgok helyett az örökkévalókhöz kell igazodni.
- Tisztázandó az SDG küldetése, helye, módszere, az egyházhoz, gyülekezetekhez és a politikához való viszonya.
- A Parasztszövetség meghívást intézett az SDG felé, illetve Balatonszárszón konferenciát kíván rendezni.

Sajnos nem került kifejtésre, hogy ezek a felvetések egészen pontosan mit takarnak, ám talán betekintést nyújtanak abba, hogy mik voltak az aktuális témák az idősebb SDG-tagok között. Mindenesetre e töredék szerint az SDG-t továbbra is időszerűnek tartották a vezetőség tagjai, így megindult az elvi újjaalapozás és tervezés.

² DENKE Gergely: *Az újrakezdéstől a megszűnésig*, in: TENKE Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*, Budapest, Magyarországi Református Egyház, 1993, 443–448, 443.

³ (Szegedi) Kiss Sándor (1918–1982), „a bibliás politikus”, a Parasztszövetség igazgatója, illetve a Soli Deo Gloria egykori sárospataki vezetője. A MADISZ-ban (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) aktív vezetői szerepet vállalt, ám a kommunistákkal való összetűzése miatt lemondatták. A Népbíróság a Mistéth-perben hozott ítélete nyomán közel három évet börtönben töltött. 1956-ban emigrált az Egyesült Államokba.

⁴ Vatai László (1914–1993): Református lelképásztor, irodalmár, országgyűlési képviselő (FKgP). Az SDG főtitkára 1936–1940 között, illetve egyetemi lelképásztor 1942–1947 között. 1947-ben a Mistéth-perben elítélték, majd fél év börtönbüntetés után feltételeesen szabadlábra helyezték, így az Egyesült Államokba emigrált.

⁵ Fónyad Imre Dezső (1906–1965): Református lelképásztor, publicista. Az SDG egyik leghosszabb időtartamot szolgáló fizetett lelkésze, illetve hosszú időn át senior elnöke. 1938-ban Monorra választják meg lelképásztornak, ahol élete végéig szolgál.

Soos Géza utolsó elnöki jelentése szintén az újrakezdéshez nyújt szempontokat. Még 1946 májusában kényszerűleg és titokban el kellett hagynia az országot,⁶ de az SDG utolsó elnöki jelentését az év novemberében megküldte, melyben elbúcsúzik a Szövetségtől és kéri a felmentését. Soos témákat érintő egyik legfontosabb megállapítása az alapszabály-módosítással kapcsolatos, amelyet 1946 őszének folyamán végeztek. Ez az alapszabály olyan sok ponton módosult, hogy azért nem készült hasábos összehasonlítás az előzővel, mert „a régi alapszabályt szinte teljesen át kellett írni”. A készülő új alapszabályban feltűnő, hogy többszörösen érinti a megszűnés és az öröklődés szabályait. Mintha Soos Géza kiváló jogászként megsejtette volna, hogy valami súlyos átszervezés van kilátásban, amikor ezt írta a módosítással kapcsolatban: „Én nem abban látom a további egyháziasulást, hogy alapszabályainkat feladjuk, ezzel sem Egyházunk, sem mozgalmunk semmit nem nyerne, csak veszítene, s ez ellene mond a mai világlejlődésnek is.”⁷

Miközben a vezetőség az új víziókat próbálta megfogalmazni, a Szövetség tagjai között ismét pezsgő élet bontakozott ki. Az országot ért megrázkódtatás és tragédiák után a vezetők jelentéseikben azt írják, hogy tapasztalataik szerint sok fiatal a hit felé fordult és kereste a kapaszkodót Istenben, így tehát a Szövetség életében is érezhető volt a növekvő érdeklődés. Például az 1947-es balatonszárszói konferenciákra jelentkezők közül több száz embert helyhiány miatt vissza kellett utasítani.⁸ Kulifay Albert főtitkár ezen túl arról ír jelentésében, hogy a főiskolás istentiszteletek létszáma annyira megugrott, hogy a Kálvin téri templom alsó padjait hétről hétre majdnem megtölti a főiskolás diákság. Az ébredés okozta fellendülés mellett ugyanakkor komoly gondokkal, belső feszültségekkel is szembe kellett néznie a Diákmozgalomnak.

BELSŐ NEHÉZSÉGEK

Az 1945-ben megválasztott főtitkár, majd konventi missziói lelkésszé is kinevezett Kulifay Albert egy másik missziói jelentésében beszámolt arról, hogy lelkészi működését nehezíti az a tény, hogy „sokkal több az adminisztrációs jellegű elfoglaltság, mint a lelki munka”. Ez egyrészt abból adódott, hogy a Szövetségnek a Konvent által biztosított lelkészi állásokon kívül a megszállás előtt 6 tiszteletdíjasa és 35-40 önkéntese volt, míg a háború után mindössze 10-12 szolgálattevőnek kellett beindítani a munkát, miközben a meglévő szolgálatokat és intézményeket nem akarták feladni. Ezen túl Szabó Dániel saját bevallása szerint személyében a mozgalom egy tapasztalatlan főtitkárt kapott, aki bocsánatkérések között a kö-

⁶ KISS Réka: *Soos Géza, a kiemelkedő ifjúsági vezető és politikus*, in: KÓSA László (szerk.): *Reformátusok Budapesten*, 1. köt., Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, 2006, 755–764, 764.

⁷ NEMES Béla: *Soos Géza pályaképe és elnöki jelentése a Soli Deo Gloria Szövetség 1946. XI. 2-án tartott közgyűlésén*, in: Ráday Gyűjtemény Évkönyve, 8. évf., 1997, 339–349, 349.

⁸ HAVAS Gábor – KULIFAY Albert: *A Soli Deo Gloria szövetség története*, Budapest, 1992, 224.

vetkezővel indokolta az őbenne támadt csalódást: „[az egyik évben még] szinte mindent elvégzett az elnököm és alelnököm [Soos Géza és Bognár István], a másik alatt pedig nélkülük maradtam és egyedül.”⁹

Mindazonáltal a háború után közvetlenül és az 1946-os esztendőben a Szövetség működését legsúlyosabban a magas infláció bénította. Többek közt ennek köszönhető, hogy a főtitkár a következő panaszát fogalmazta meg a Konventnek írt jelentésében: „A Szövetség ezekben az időkben egyik munkásának sem tudta biztosítani még hozzávetőlegesen sem elegendő fizetését.” A hiperinfláció miatt az 1946-os szárszói konferenciára például a budapestieknek a tábordj mellé élelmiszerjegyet kellett hozniuk, míg a vidékieknek csak alapanyagokat, ám voltak olyanok, akik az utazásuk biztosítása érdekében „néhány tojást is hoztak magukkal, mert egy hét alatt az adópengő értéke annyit romlott, hogy pénzzel nem győzték volna, a tojás ára viszont együtt emelkedett a vasútjegy árával”.¹⁰ Emellett sok háborús kárról is olvasunk beszámolót, sőt az Üllői úti fiúinternátust a Szövetségnek teljesen fel kellett adnia, mert az épület használhatatlanná vált.¹¹ Nemcsak a szolgáltatot végzőknél, hanem a tagok között is mutatkoztak válságjelenségek. Kulifay Albert jelentésében így ír: „Tagjaink jórésze 1945 vége felé kezdett hazatérni otthonaikba, s majdnem kivétel nélkül a teljes leszegényedettséggel állapottában.”¹²

A belső válságjelenségek közül még néhányat említenék felsorolás szintjén:

- Szabó Dániel megállapítja, hogy a „diákságunk lelki képe meglehetősen elszomorító és sívár”. Ez annak köszönhető – írja – hogy a háború után a tekintély, a hagyomány és a közvélemény súlyukat veszítették, összetörték. Ebbe vélhetően beletartozhat az SDG régi nimbusza is.
- A collegiumok megbénultak, sok iskolában teremhiánnyal és órarendütközésekkel küzdöttek.¹³ Egy fájó pontja az 1946-os évnek, hogy a nagyfokú önállósággal bíró debreceni SDG-tagszervezet feladta az autonómiáját és inkább visszaolvadt a Központba, mivel „a munkálkodó tagok nem tartották szükségesnek a szervezeti önállóságot”.
- És a legfontosabb: több jelentés is említést tesz arról, hogy az 1946-os nyári konferencián szakadás történt az evangelizációt pártolók és a világnézeti nevelést támogatók pártjai között. A Diákmozgalom történetében már egy lezajlott vitát hevítettek fel, hiszen az ún. általános keresztyénség és a hitvalló keresztyénség közötti különbséget élezték ki a szemben álló felek. Ennek politikai oldala is volt, hiszen a világnézeti nevelés szükségszerűen összekap-

⁹ Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára (továbbiakban MREZsL) 24. fond, 2. doboz, ifj. Szabó Dániel konventi missziói lelkész jelentése 1943. október 16-tól 1945. november 30-ig, 1946, 6.

¹⁰ Havas–Kulifay: A Soli Deo Gloria szövetség története, 222.

¹¹ Denke: Az újrakezdéstől a megszűnésig, 443.

¹² MREZsL 24. fond, 2. doboz, Kulifay Albert főtitkár jelentése, 1946, 1.

¹³ Emellé nyugodtan odatehetjük azt a tényt is, hogy néhány évvel később a hitoktatással szemben is ellenséges retorikát folytatott a kiépülő kommunista államhatalom, és a teremhiány, órarendütközés, bagatellizálás mind az ellehetetlenítés eszköztárához tartozott.

csolódott az aktuálpolitikával is. Ez a tény fog minket elvezetni a Szövetség megszűnésének valódi okához. Farkas József¹⁴ lelképásztor 1958-as cikkéből idézek egy igen önkényes narratívát, mely így mutatta be a folyamatot:

„A felszabadulás után megtorpant a szövetségnek addigi lendületes munkája. A lecke világosan fel volt adva: hitben föl kell dolgozni a nagy összeomlást és az új kezdést: keresztyén felelősséggel állást kell foglalni s el kell indulni az új úton. Bognár István a háborúban elesett s ezzel az új világot építő vezetőkkel [értsd: illegális kommunista párt] megszakadt a kapcsolat. Elhallgatott az irányt mutató szó. Később némelyek megpróbálták az ifjúsági mozgalmat az új világgal szembeni ellenállás erődítményévé kiépíteni. Ez azonban a mozgalom zöménél nem sikerülhetett, mert ha bizonytalankodott is az ifjúság, ahhoz már mégis csak sokat tanult a népi írótól, hogy a régít vissza ne kívánja. A régít többé nem akarta, az új helyzetből adódó problémákkal viszont nem tudott megbirkózni, elmenekült tehát az aktuálissá vált és kemény szellemi fáradságot igénylő hívó döntések előtt a bethánista¹⁵ típusú misszióba és evangélizációba.”¹⁶

A tanulmány ezen pontján kívánom leszögezni, hogy áttekintve a fentieket, valóban komoly válságjelenségek bontakoztak ki a második világháború után.¹⁷ Ugyanakkor úgy látom, hogy egyik krízis sem eredményezett volna önmagában, de még együttesen sem olyan áthidalhatatlan akadályt, amit ne lehetett volna elhárítani. Az SDG megszűnéséhez, sok más egyesület megszűnéséhez hasonlóan a kommunista államhatalom féltékeny egyház- és ifjúságpolitikája vezetett.¹⁸ Találónan összefoglalja ezt egy későbbi párttörténeti dokumentum, mely így foglal állást: „Pártunk egész történetén végigvonul az a harc, amelyet az ifjúság [...] megnyeréséért folytatott.”¹⁹

¹⁴ Farkas József (1914–1999): Református lelképásztor. 1941-től zsinati missziós lelkész a Kálvin téren Ravasz László mellett és az SDG-ben. 1948-ban nevezik ki a Gyulai Pál utcai gyülekezet (Klauzál téri Egyházközség) lelképásztorává, ahol rövid kitérő után haláláig szolgált. 1955-től egy évig Bereczky Albert püspökhelyettese, ám a forradalomban lemond közegyházi tisztségéről.

¹⁵ A Bethánia CE ébredési mozgalomra tett utalás. A „bethánista” megjelölés egyébként az államvédelmi iratokban rendszerint a vallásilag szektás, politikailag a „demokratikus” államhatalmat megdönteni kívánó csoportosulásokra utalt.

¹⁶ FARKAS JÓZSEF: Evangélizáló szolgálatunk az elmúlt két évtized alatt, *Theológiai Szemle* 1(1958/1), 16. – Meg kell jegyezni, hogy Farkas József, az SDG alelnöke 1947-ben éves beszámolójában úgy fogalmazott, hogy „elvezítette a jövőjét a Szövetséget illetően”, és főként személyi ellentétek miatt távozik a Szövetségből. MREZSL 24. fond, 2. doboz, 1947. szept. 7., 5.

¹⁷ Anyagi téren is: 1948-ról 1949-re felére csökkentek a bevételek, az ígért támogatások nem érkeztek meg, vidéki misszió beszűkült, ami nélkül az egyik jelentés szerint a munka csupán „illúzió”.

¹⁸ Leninnek tulajdonítják a következő mondatot: „Adjatok nekem négy évet, hogy tanítsam a gyerekeket, és a mag, amit elvettem, soha nem lesz kitépve.”

¹⁹ KISS GYÖRGY: A magyar kommunista párt felszabadulás utáni ifjúsági politikájának néhány kérdése, *Párttörténeti közlemények* 2(1956/1), 47–69, 49.

KOMMUNISTA PRESSZIÓ

A református egyház és az állam között 1948-ban az egyházak közül elsőként megkötötték az egyezményt, Ravasz Lászlót kényszernyugdíjazták a püspöki tisztességéből és megindult a presszió az egyházi mozgástér fokozatos csökkentésére. Az SDG-re már az is baljós fényt vetett, hogy Rajk László belügyminiszter 1946-ban számos egyesületet feloszlattott, köztük a Katolikus Agrárfiújsági Legényegyesületek Országos Testületét (KALOT) és a Magyar Cserkészszövetséget. Ezen kívül a háború utáni években több SDG-s vezetőnek kellett erőszakot elszenvednie, például Főnyad Dezső senior-elnököt hamis vádak alapján a politikai rendőrség letartóztatta, vagy a Magyar Közösség elleni kirakatperben több SDG-ben aktív szerepet játszó és korábban szolgáló vezetőt idéztek be. Egy konventi levélben Vatai László lelképásztornak megüzenték, hogy miután a sajtóból értesültek arról, hogy az „állítólagos köztársaságellenes szervezkedéssel kapcsolatban Nagytisztelű úr ellen is eljárás folyik”, az ügy kivizsgálásáig a főiskolások között szüneteltesse lelkigondozói tevékenységét.²⁰

A kommunista ifjúságpolitika nemcsak ideológiai vetélytársát látta a nem-kommunista szervezetekben, hanem céljául tűzte ki azt is, hogy egy olyan ernyőszervezetet hozzon létre, amely papíron a magyar demokráciáért küzd, a valóságban pedig a Párt érdekeit szolgálja. Ez a szervezet a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (továbbiakban MADISZ) volt. Céljaik között szerepelt többek között, hogy a MADISZ legyen az *egyetlen* ifjúsági szervezet,²¹ illetve úgy vélték, hogy „az ifjúság demokratikus átnevelése érdekében az egyik legalapvetőbb feladat az ifjúság demokratikus egységének megteremtése”.²² Ezért megtettek mindent, hogy a többi szervezet, melyeket vagy szektariánusnak, vagy jobboldali veszélynek bélyegeztek, mielőbb megszűnjön. Egy korabeli párttag hangja a következőképpen szólt: „szétdarabolt, részeire bontott, egymással szembe forduló fiatalságot nem állíthatunk építőmunkába [...] [ha az egység] nem jön haladéktalanul létre, a reakciónak szabad keze lesz a magyar ifjúság soraiban. Ifjúsági egység nélkül nem lehet hasznos ifjúságunk.”²³ A kommunista párt saját megfogalmazása szerint a „proletárdiktatúra dogmatikus értelmezése következtében” az egyesületek felszámolásához taktikaként az elsorvasztást, illetve átszervezést kell alkalmazni.²⁴

²⁰ Az iratot Ravasz László írta alá, feltételezhetően már ekkor megsejtve, hogy Vatai megvádolása a mozgalomra is rossz fényt vethet.

²¹ Kiss: Az MKP felszabadulás utáni ifjúsági politikája, 61.

²² Uo., 58. – Zilahy Lajos író érvelése szerint az „úri politika előbb megölte, aztán feldarabolta a magyar ifjúság szellemét”, ezért nem sikerült egységet teremteni még protestáns vonalon sem az ifjúság között (hiszen az SDG hitvallásosan református volt). L. ZILAHY Lajos: Az oldott kéve, *Szabadság* 1(1945/79), 1945. ápr. 21., 1.

²³ KENDE István: Új magyar ifjúságot, *Szabad Nép* 3(1945/25), 1945. ápr. 24., 1. idézi: Kiss: Az MKP felszabadulás utáni ifjúsági politikája, 57.

²⁴ SZARVAS Lászlóné: Ifjúságpolitika és ifjúsági mozgalom a szocialista Magyarországon, *Társadalom, tudomány, egészségügy* (1985/1), 409–414, 411.

A MADISZ mellett felsőoktatási rétegszervezetet is létrehoztak, így a Magyar Egyetemi és Főiskolás Egyesületek Szövetségét (továbbiakban MEFESZ), amely azonban nem hozott áttörő sikert az ifjúság egységesítésében,²⁵ ugyanakkor egy párttörténeti áttekintés szerint legalább „lényegében sikerült megakadályozni a reakciónak azt a tervét, hogy az egyetemi ifjúság jelentős részét megnyerje bázisul”.²⁶ Az ifjúsági egység és az „egy blokkba terelés” lényegében egy dolgról szólt: „Célunk alulról olyan helyzetet teremteni [...] hogy a magyar ifjúság széles tömegei minél rövidebb idő alatt a kommunista párt irányvonalát kövessék.”²⁷

Az SDG-t összehangolt sajtótámadások érték nemcsak a fentiek miatt, hanem a Magyar Közösséggel és a feltételezett összeesküvéssel való kapcsolata okán is, amelyről a *Szabad Nép* 1947. február 14-i számában a következő olvasható:²⁸

„A Parasztszövetség összeesküvői [...] lázasan kerestek megbízható szövetségeseket. Vass Gyula²⁹ [a Mistéth-per kilencedrendű vádlottja] – az összeesküvés egyik vezetője [...] felsorolja azokat a szervezeteket, amelyek ellenségesen állnak szemben a demokráciával és amelyekre ezért az összeesküvők számíthatnak. Ezek a Turul, KIE, Könyvbarátok, Soli Deo Gloria, Ébredők, a Legitimisták, a Trockijisták, a Turánisták. Ezek a szervezetek szolgáltatják a megbízható elemeket. És ezek az összeesküvők...”³⁰

A Mistéth-pert több sajtóorgánium is igyekezett a Soli Deo Gloriával kapcsolatba hozni, így például 1947. január 23-án ezt olvashatták a *Szabad Nép*ben: „[a Magyar Közösségnek] sikerült teljes egészében megszállni a Soli Deo Gloriát is.”³¹ Január 25-én a *Néplap*ban: „[a Magyar Közösség összeesküvői] a Kiszgazdapárt megszállását, s a Parasztszövetség meghódítását tűzték ki. A Soli Deo Gloria egyesületet, melynek külföldi összeköttetései vannak, behálózták, Arany Bálint vallomása szerint ők döntöttek Mistéth kinevezése felől is.”³² Illetve a *Vásárhely népe*

²⁵ „Miután egy szervezeten belül meghiúsult az egység, most az új helyzetben célul kell kitűzni a különálló egyesületek, beleértve az egyházi szervezetek összefogását egy blokkban.”: PI Archívum 274. f. 17.ór. idézi: Szarvas: Ifjúságpolitika, 410. Az új blokkot a MIOT jelentette volna (Magyar Ifjúság Országos Tanácsa).

²⁶ Kiss: Az MKP felszabadulás utáni ifjúsági politikája, 67.

²⁷ GÁL Lajos (szerk.): „Egységbe ifjúság!”, Budapest, Kossuth, 1973, 411–422., idézi: Szarvas: Ifjúságpolitika, 410.

²⁸ s. n.: A Pesti haza és a Turul, *Szabad nép* 5(1947/37), 1947. feb. 14., 5.

²⁹ Vass Gyula: A magyar Parasztszövetség szervezetének kiépítése, propagandájának egységesítése és cselekvőképességének fokozása című állítólagos iratában olvashatóak a fenti sorok. Ezt a dokumentumot Kiss Sándor ellen is vádként hozzák fel, l. PÓTOR Imre: *A bibliás politikus. Kiss Sándor Isten s a haza szolgálatában emigrációba vonulásáig*, (Habilitációs értekezés egyháztörténelemből), Vásárosnamény, 2003, 458. lábjegyzet.

³⁰ Hasonló tartalmú cikket közöl a *Szabad Magyarországi* (Észak-Magyarországi kommunista napilap): s. n.: A betiltott politikai és egyházi szervezetekre akartak támaszkodni az összeesküvők, *Szabad Magyarországi* 4(1947/38), 1947. febr. 15., 3.

³¹ s. n.: Cél: a Horthy-rendszer visszaállítása, Rajk László belügyminiszter 3 órás beszédének kivonata, *Szabad Nép* 5(1947/18), 1947. jan. 23., 3.

³² s. n.: A parasztnapok volt az összeesküvés próbamozgósítása, *Néplap* 4(1947/21), 1947. jan. 25., 1.

címlapján szintén január 25-én a következő volt olvasható: „[az összeesküvőknek] sikerült ezenkívül teljes egészében megszállniuk a Soli Deo Gloriát is, amelynek külföldi kapcsolatait használták fel titkos diplomáciai vonaluk kiépítésére.”³³

A sajtótámadások korai előzményének tekinthető egy kínos történettel kapcsolatos „leleplező” írás is. A *Népszava* 1946. november 10-i számában „Vigyázat!” címmel írtak egy rövid cikket az SDG-ről.³⁴ A szerző szerint a mozgalom fasiszta könyvek és gondolatok terjesztésével képzelet el az ifjúság „demokratikus átnevelését”. Az 1946. évi protestáns napok kapcsán olyan programfüzeteket osztottak szét az SDG tagjai, amelyben a középiskolai collegiumok ajánlott négyéves kurzusát mutatták be, és ebben szerepelt „modern proféták” címszó alatt Mussolini és Hitler is, illetve „modern kór” témakörében előadási javaslatok az ateizmus és internacionalizmus tárgyában. Vélhetően egy évvel ezelőtti, nyomtatásban már korábban megjelent füzetet terjesztettek, és valóban szerencsétlen dolog volt ajánlott irodalomként Hitler és Mussolini könyveit megjelölt füzetet osztani a világháború után, ám ha érzékenyek vagyunk a cikk szerzőjének szándékára, azt láthatjuk, hogy nemcsak a tartalom, de már maga a cím is arra utal, hogy az egész SDG mozgalomtól óvakodni kell, sőt az ifjúságra káros és fasiszta szervezetről van szó.

Az SDG önálló szervezeti egységként 1948. április 25-én szűnt meg és csatlakozott a Református Missziói Munkaközösséghez. Egyik oldalról bedarálásnak minősíthető és nem példa nélküli ez a fajta intézkedés. Másrészt az SDG régóta óhajtotta azt, hogy ténylegesen ismerje el a mozgalmat az egyház, és legyen annak szerves részévé (és ez ekkor éppen megegyezett a pártállam aktuális szándékaival).³⁵ Az igazság vélhetően ott keresendő, hogy Ravasz utolsó intézkedései között Makkai Sándort nevezte ki konventi missziói előadónak,³⁶ és talán ezzel akarta biztosítani az értékmentést az egyházon belül. Sajnos csak részben és csak egy ideig sikerült. Az utolsó közgyűlés 1949. december 17-én ülésezett, kimondta a Szövetség megszűnését, vagyis akaratlanul is a Párt legfőbb kívánságát teljesítette, mikor kényszerűleg deklarálta az önkéntes feloszlást.³⁷ Egy furcsa kiegészítés

³³ s. n. Rajk belügyminiszter beszámolója az összeesküvésről a parasztképviselők előtt, *Vásárhelyi népe* 4(1947/20), 1947. jan. 25., 1.

³⁴ MÁTÉ Iván: Vigyázat!, *Népszava* 74(1946/14), 1946. nov. 10., 8.

³⁵ Már 1943-ban a közgyűlés következőket fogalmazta meg: „Határozatai között a Közgyűlés kimondja, hogy az anyaszentegyház minél erőteljesebb szolgálata a célja; a Szövetség csak külső körülmények kényszerítése folytán működik egyesületi formában, de nem akar egyesület lenni, hanem az anyaszentegyház missziós szerve [...] Kéri az Egyetemes Konventet: az anyaszentegyház ifjúsági missziói munkájának egységét lehetőleg minél előbb létrehozni szíveskedjék.” MREZsL 24. fond 2. doboz, 1943. okt. 16. közgyűlés, 14.

³⁶ „Akarsz-e Magyarországon egyetlen püspök lenni? – Elcsodálkozott, de megértette, mire gondolok, mikor arra kértem, vállalja el a konventi missziói bizottság előadói állását. – Sokkal építőbb, lelkibb, nagyobb hatósugarú bármely püspöki állásnál. Te leszel köztünk az elsőpüspök. – Pár év múlva az egyetlen volt s nemsokára, úgy láttam, az utolsó.” – RAVASZ László: *Emlékezéseim*, Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1992, 184.

³⁷ A legtöbb esetben az indoklás az volt, hogy az egyház „átvette” a feladatokat, így nincs szükség többé külön egyesületre. A kommunisták kifinomult módszere volt az, hogy „önkéntesen” mondták ki a szervezet megszűnését.

szítéssel zárult az utolsó közgyűlés jegyzőkönyve (amely melleleg be sem került a jegyzőkönyvek kötetébe, hanem egy különálló papíron található). A feloszlátás és „feleslegessé válás” megindoklása alapján nem csupán az egyház vette át az SDG feladatait, hanem „mindazokat a célkitűzéseket, amit az SDG szolgált, azt a Református Egyház és *állami szervek* megvalósítják, ezért kimondja a Szövetség a feloszlását”.³⁸ Az alapszabályban rögzített öröklődési szabályt a feloszlást aláíró elnök nem tartotta szem előtt; Hegyaljai György³⁹ arra kérte az Egyetemes Konvent elnökségét, hogy az egyházi énekmisszió ügyére fordítsák a Szövetség vagyonát.⁴⁰

Fontos adalékként azt is hozzá kell tenni a történetekhez, hogy az SDG korábbi vezetőségének (Soos, Vatai, Bognár) távozása után egy olyan grémium került a szervezet élére, amely kompetenciájában nem ért fel elődeihez, sőt úgy tűnik, igyekeztek alkalmazkodni az új irányhoz. Orgoványi György⁴¹ elnököt 1948. július 25-én választották meg, és első beszédében a következőket fogalmazta meg: „Tudom, hogy ez a választás nem ment simán. Arról volt szó, hogy a Szövetségünk vállalja-e, hogy szervezetében is az ifjúságé lesz, és hogy teljesen rá tud-e lépni a hit és az engedelmesség keskeny útjára.”⁴² A keskeny út teológiájának egyházpolitikai programmá emelése jellegzetesen Bereczky Albert dunamelléki püspökhöz kötődik, aki közismerten ugyanezen évben vette át a püspökséget a kényszerűleg lemondott Ravasz László után. Ezek után 1950-ben a Testvéri Izenet c. körlevél és a Missziói Szabályrendelet módosítása csak szöveget ütött a szabad diákevangelizáció koporsójába, és a következő évtizedek arról szóltak, hogy olykor dohos parókiákon konfirmációs óra keretében, néha leplezett nyári táborokban nyílt lehetőség a tiszta evangélium hirdetésére a fiatalok között.

Befejezésképpen csupán azt szeretném kiemelni, hogy akkor vagyunk hűek Isten igazságához, ha mindezen felül elhisszük a bibliai ígéretet, hogy „az Isten ígéje nincsen bilincsbe verve”. Vallották ezt azok, akik a lehetőségeikhez képest, a tiltás ellenére sokszor titokban végezték az ifjúság között a munkát, és látták a beteljesedését azok, akik túléltek a kommunizmust, és újr alapították a Diákmozgalom utódjaiként a máig működő új SDG-t és a REFISZ-t. Mindezzért legyen egyedül Istené a dicsőség!

³⁸ MREZsL 24. fond, 2. doboz, 1949. dec. 17.

³⁹ Hegyaljai György (1913–2014): Református lelképásztor Pesthidegkúton (1947–1964), majd Nagyvárad téren (1964–1973). Elnöki megválasztásának körülményei igen hektikusak voltak, székfoglaló beszédében a következőket mondta: „Ma délben tudtam meg, hogy az Intézőbizottság elnöknek javasolt.” A júliusi közgyűlésen leszögezte, hogy a gyülekezeti szolgálatai és az akkor éppen épülő templom minden energiáját lefoglalja, így az őszig nem tud különösebb gondot fordítani a mozgalom vezetésére. MREZsL 24. fond, 2. doboz, 1949. júl. 2., 131.

⁴⁰ Ez azért róható fel sérelemként, mert évtizedes hagyományként az alapszabály úgy rendelkezett, hogy megszűnés esetén a Szövetség vagyonát az egyház az ifjúsági misszió céljára fordítja.

⁴¹ Orgoványi György (1913–1985): Református lelképásztor. Missziói segédlelkész az SDG-ben (1947–1948), majd egyetemi missziói lelkész (1948–1950), lelképásztor Karcagon (1950–1956), Jászkiséren (1956–1959), Cegléden (1959–1966) és Budapest-Kőbányán (1966–1985).

⁴² MREZsL 24. fond, 2. doboz, 1948. július 25., 101.

ABSTRACT

Zoltán Bárány: The Last Years of the Soli Deo Gloria Reformed Students' Movement and its "Voluntary" Disbandment

The Soli Deo Gloria Reformed Students' Movement, which started in 1921 with only 29 young theologians, operated as an independent organization for 27 years and became one of the most important Reformed associations between the two world wars. The movement was active in a wide range of activities inside and outside the church: it organized youth camps and conferences, ran a student social department and a canteen, organized Bible schools in Budapest and in the countryside, and participated in current public issues. After World War II, there were several signs of crisis, but a revival seemed to have made the movement stronger. Meanwhile, the SDG lost several of its prominent leaders (because of death, escape or show trials). Suspicion was cast on the SDG in the trial of the Hungarian Fraternal Community and was subject to synchronized press attacks. Besides, the communist youth policy was jealous of any association that provided independent ideological education, and within a few years, the movement was absorbed into the church and "voluntarily" disbanded in 1949.

***

Keywords: Soli Deo Gloria, communism, youth policy, reformed church, student mission